

TOPLUMSAL MUTABAKAT SORUNUNDAN STRATEJİK DÜŞÜNCE EKSİKLİĞİNE: ORTA AFRIKA CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ*

From the Lack of Social Reconciliation to the Lack of Strategic Imagination: The Case of Central African Republic

Cenk TAMER**

Özet

Bu çalışma, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan dini kimlik bunalımının, kurumsal çöküşün ve dini kimlikler üzerinden yürüyen siyasi iktidar mücadelesinin, ülkenin stratejik düşünme kapasitesi üzerine olan etkisini analiz etmektedir. Buna göre; Orta Afrika Cumhuriyeti'nde toplumun Müslüman-Hıristiyan olmak üzere ayrışmaya ve çatışmaya başlamasındaki temel etken, dini kimlikler üzerinden yürüyen siyasi iktidar mücadelesidir. Toplumun yaşadığı kimlik bunalımı (toplumsal uzlaşma sorunu), devletin kurumsal işleyiş mekanizmasını da derinden etkilemiştir. Öyle ki, devletler toplumsal kimliğin ürettiği değerlerden hareket etmektedir. Toplumda yaşanan olası bir kimlik bunalımı ise devletin belirli bir kimlik üzerinden hareket etme kabiliyetini kısıtlar ya da tamamen yok eder. Bu durumda devlet, iç ve dış siyasette doğru analiz yapma ve akılcı politikalar üretme yetisini kaybeder. Diğer bir deyişle bu durum devletin akıl tutulması yaşamasına ve dış politikada stratejik düşünce eksikliğine yol açar.

Orta Afrika Cumhuriyeti örnekleminde hareketle Afrika genelinde yaşanan sorunların temeline bakılacak olursa; Afrika, etnik ve dini kimlikler üzerinden ayrışmaya ve çatışmaya başlamıştır. Bunun sebeplerini, salt Afrika toplumlarının yapısında veya kötü yönetim örneği sergileyen devlet yapılanmalarında aramak yerine, Afrika'nın sömürgecilik geçmişine ve Batı'nın Afrikalılar üzerindeki kimlik inşası ve şekillendirme sürecine giderek araştırmak ve analiz etmek gerekir. Afrika toplumunun kimliğini şekillendirebilen Batılılar, toplumun kimliğinden mülhem olarak iç ve dış siyasasını belirleyen Afrika ülkelerinin 'devlet aklını' da kolayca ele geçirebilmektedirler. Batı'nın yeni sömürgecilik anlayışı, Afrika toplumundaki geleneksel kültürün çatışmacı bir kültüre evrilmesine yol açmıştır. Batı'nın Afrika üzerindeki tahakkümü devam ettiği süreçte, Afrika'daki etnik ve dini kimliklerin çatışması da devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Orta Afrika Cumhuriyeti, Toplumsal Uzlaşma, Stratejik Düşünce, Dini Kimlik, Kimlik İnşası.

Abstract

This study examines the impact of a religious identity crisis, institutional collapse and political power struggle advancing over the religious identity taking place in the Central African Republic on the strategic thinking capacity of the country. Accordingly, the main factor of religious decomposition and conflict occurring between Muslim-Christian in the Central African Republic is political power struggle preceding over religious identities. Distinctiveness crisis taking place in society (social friction) has deeply affected the institutional functioning of the state mechanism. Along with that, the state is acting by being inspired by the values produced by social identity. A

* Makale gönderim tarihi: 14.04.2017   Yayına kabul tarihi: 29.05.2017

** Doktorant, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler A.B.D., ctamer.11@gmail.com

possible identity crisis occurring in society restricts or completely destroy the ability to act over the certain identity of the state. In this situation, the state loses its ability to produce accurate analysis and rational policies in the domestic and foreign policies. Due to this situation, it leads towards statics and the lack of strategic thinking in foreign policy.

Africa has begun to decompose and clash over the ethnic and religious identities. It is necessary to investigate and analyse the reasons by making references to Africa's colonial past and the West's identity construction and shaping process over Africans. The Westerners, who can shape the African identity, also can easily capture the African's 'state of mind' which determine the domestic and foreign policy inspiring by society' identity. Western neo-colonialism understanding has led to a traditional culture in Africa to evolve into conflicting culture. As long as the Western domination continues over Africa, the clashes of religious and ethnic groups are going to continue as well.

Keywords: *Central African Republic, Social Reconciliation, Strategic Imagination, Religious Identity, Identity Construction*

Giriş

Bu çalışmanın amacı, Afrika genelindeki toplumsal uzlaşma sorununun ve stratejik düşünce eksikliğinin nedenlerini ve sonuçlarını Orta Afrika Cumhuriyeti örneğinde açıklamaktır. İlk olarak, Afrika'da toplumsal uzlaşma kültürünün yokluğuna değinilmiş ve Afrika toplumunun ayrışmasına yol açan faktörlerin ancak geniş bir tarih perspektifinden bakıldığında anlaşılabilirliği vurgulanmıştır. Daha sonra, Afrika'nın genel sorunlarına değinilerek, Afrika'nın uluslararası sistemdeki pasif konumunun mahiyeti ortaya konulmuştur. Afrika'nın çok kültürlü yapısını ortaya koymak adına Afrika'daki kabilecilik ve etnisite anlayışına açıklık getirilmiş ve mevcut sınırların toplumun ayrışmasındaki rolü vurgulanmıştır. Çalışmanın diğer bir bölümünde ise etnik ve dini kimlikler üzerinden çatışmaya başlayan Afrika toplumunda, dinin ayrıştırıcı rolüne dikkat çekilmiş ve bu bağlamda Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Hıristiyan-Müslüman çatışmasının incelenmesine geçilmiştir. Alt bölümlerde ise; ilk olarak Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki dini kimlik bunalımı ve devlet yapılanmasındaki çöküş ele alınmış ve bunların, ikinci olarak, dış politikadaki yansımaları "Stratejik Düşünce Eksikliği" başlığında incelenmiştir.

Nihai olarak, incelenen örneklemeden hareketle Afrika ülkelerinin, farklı etkenleri olsa dahi benzer sorunsallarla nasıl bir stratejik yansımaya içerisine sürüklendiği vurgulanmıştır. Afrika'ya yönelik tek yönlü ve sadece dönemsel etmenlerin dikkate alındığı kısıtlı bir tarih

penceresinden bakan çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, daha geniş okumalara kapı aralamak adına ele alınmıştır. Çalışmanın özünden uzaklaşmaması adına Batı'nın Afrika'ya yönelik jeostratejik hesaplamalarının ne olduğuna değinilmemiş, sadece Afrika'nın Batı'nın çıkarları ekseninde nasıl ve neden hareket ettiğine açıklık getirilmiştir. Kısacası Afrika'nın derin bir tarih perspektifiyle ve geniş bir bakış açısıyla okunması adına bir kapı aralanmıştır.

Afrika'da Toplumsal Uzlaş Kültürünün Yokluğu

Afrika'nın sahip olduğu doğal zenginliklere rağmen yoksulluk ve kötü yönetim bataklığından kurtulamaması ve 3. dünya ülkeleri olarak adlandırılmaları, ancak Afrika'nın sömürgecilik geçmişine atf yapılarak açıklanabilir. Batılı ülkelerin, Afrika toplumlarını sömürgecilik yöntemiyle himayeleri altına almaları;

- Afrikalıların kendilerine özgü siyasi bir ahlak geliştirememelerine,
- Kendi öz kaynaklarını verimli bir şekilde kullanıp bunu ulusal güç unsuru haline dönüştürememelerine,
- Demokratikleşme sürecindeki adımların geç atılmasına neden olmuştur.

Modernleşme adımlarının 20. yüzyılın yarısından itibaren atılmaya başlanması, sömürgeci devletlerce bu ülkelerin tanımlanmasında 'geri kalmış', 'az gelişmiş' ve '3. dünya ülkeleri' tabirlerinin kullanılmasına sebep olmaktadır. Bu tabirlerin kullanılmasındaki asıl sebep ise, hiçbir zaman Batılı ülkelerin kendilerinde aranmamaktadır. Batılı ülkeler, mevcut şartların nedenlerinden çok sonuçlarıyla ilgilenmektedirler. Sonuçlar kendi çıkarlarının veya kendi politik okumalarının başarılı bir neticesini ifade etmekte ise; mevcut şartların devamı, mevcut şartların değişmesinden her zaman evladır. Aslında yukarıda saydığımız sonuçlar, Batının siyasi ve ekonomik çıkarları dâhilinde gerçekleştirilmiş jeostratejik hesaplamaların bir sonucudur. Bir yandan Batı üst akıl okuması gerçekleştirerek bölgeyi şekillendirmekte diğer yandan ise şekillendirdiği bölgeyi yeniden okuyarak yeni bir perspektif yaratmaktadır. Böylece bu yeni perspektif ile bölgenin şekillendirmesindeki devamlılığı sağlamaktadır.

Batılılar her zaman Afrikalıların kendi ulusal kaynaklarının farkına varıp bunu ulusal bir güç haline dönüştüreceklerinden korkmuşlardır. Afrikalılardaki mevcut farkındasızlık, Batılılar tarafından kalıcı öğretilerle sağlamaştırılmaya çalışılmıştır. Bunun en kolay yolu ise Afrika ülkelerine kendi eğitim sistemlerini yerleştirerek; Afrikalıların, kendilerinin istediği bir şekilde düşünmesini sağlayacak öğretileri sunmaktır. Uganda'dan burslu olarak Türkiye'ye gelen Afrikalı bir öğrenci şunları söylemiştir: 'Biz İngilizceyi küçük yaşlarda öğrendik. Bize bu dilde Afrika'nın ve Afrikalıların fakir olduğu öğretildi. Şimdi ise Türkiye'de ve Türkçe, Afrika'nın aslında zengin bir yer olduğunu öğreniyorum.'¹ Toplumun düşünce tarzlarının şekillendirilmesi aynı zamanda yeni sömürgecilik anlayışının da bir parçasıdır. Aslında yeni sömürgecilik, Batının mevcut statükonun devamı adına üretmiş olduğu üst akıl okumasının bir tezahürüdür.

Afrika'nın uzlaşmacı bir kültüre sahip olabilmesi için öncelikle kendilerine dayatılan ve kimliklerinin düşünce kalıplarına işlenen çatışmacı kültürden kurtulmaları gerekmektedir. Toplumdaki her birey kendisini ve insanlarla olan ilişkilerini kimliğinin düşünce kalıpları üzerinden değerlendirir. Eğer toplumdaki kimliklerin bizatihi oluşmasında ya da sonradan şekillendirilmesinde rol oynayabilir iseniz, bu kimliklere malik kişilerin kendilerini, sizi ya da dış dünyayı nasıl göreceklerini de belirleyebilirsiniz. Öyleyse diyebiliriz ki, Afrika'daki toplulukların kimliklerinin oluşturulmasında veya şekillendirilmesinde (mevcut kimlikler arasındaki farklılıkların belirginleşmesini sağlayarak, kutuplaştırmak suretiyle) rol oynayan Batılılar, Afrikalıların kimlikler üzerinden yarattığı kültürü de doğrudan belirlemekte ve şekillendirmektedir.

Kimliği ve dolayısıyla da kültürü şekillendirebilen Batılı güçler, aynı zamanda Afrikalı için "iyi"nin ne olduğuna da kendisi karar verebilmektedir. Eğer bir toplum veyahut bir ülkenin (iç ve dış) siyasası için "iyi" algısı, bir başka (yabancı) üst akıl tarafından belirlenebiliyor ise, o ülkenin iç ve dış siyasası doğrudan bir başkası tarafından şekillendirilebiliyor demektir. Kısacası, Afrika'daki toplumsal uzlaşma sorununun temel sebebini salt Afrika toplumlarının yapısı veya eko-

1 "Afrika'nın zengin olduğunu Türkçede öğrendim", <http://blog.radikal.com.tr/egitim/afrikainin-zengin-oldugunu-turkcede-ogrendim-100933>, 01.03.2017.

nomik-siyasal açıdan kötü yönetim örneği sergileyen devlet yapılanmaları üzerinden okumak yetersiz kalacaktır. Afrika sorunlarını, geniş bir tarih perspektifinden bakarak Afrika üzerindeki jeostratejik hesaplamalar üzerinden okumak gerekir.

Afrika'da Etnisite ve Din

Etnisite terimi, Yunanca 'millet' anlamına gelen *ethnos* kelimesinden gelmektedir. Etnik gruplar genellikle, benzer -aynı- genetik mirasa sahip olanlar üzerinden veya bir grubun çoğunluğunun sahip olduğu belirli bir özellik üzerinden tanımlanır.² Etnik grupların oluşmasında temel unsurlar çoğunlukla ortak din, dil, kültür, grup ruhu (milliyetçilik ve grup dayanışması) ve coğrafyadır.³ Bu sebeple, ırk ve etnisite çalışmaları yürüten çoğu antropolog bu kavramları biyolojik bağlam yerine kültürel bağlam ile ilişkilendirmektedir.

Tüm Afrika sınırlarında toplamda 177 bölünmüş etnik grup bulunmaktadır.⁴ Etnik grupları tanımlama kriterleri daha geniş tutulduğunda ise yaklaşık 358 etnik grubun sınırlar tarafından bölündüğü anlaşılmaktadır.⁵ Üstelik bu bölünmüş etnik grupların nüfusu toplam nüfuslarının yüzde 40'ından fazladır.⁶ Ülkelerin sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınmadan çizilen sınırlar, etnik grupların bölünmesine ve istikrarsız bir sivil topluma yol açmaktadırlar. Ülkelerde azınlık durumuna düşen bu gruplar, buldukları ülkeden sosyal hizmetleri almakta da sıkıntı çekmektedirler.

Aslında tüm bu istikrarsız ortamın doğmasına yol açan sebep; Soğuk Savaş'ın stratejik hesapları çerçevesinde, Afrika'da kurulan yeni devletlerin modern bir ulus devlete ve işleyen bir piyasa mekaniz-

2 Shaun L. Gabbidon, *Race, Ethnicity, Crime, and Justice-An International Dilemma*, SAGE Publications, Harrisburg 2010, s. 2.

3 Martin N. Marger, *Race and Ethnic Relations: American and Global Perspectives*, Dördüncü Cilt, Belmont CA, 1997.

4 A. I. Asiwaju, *The Conceptual Framework in Partitioned Africans*, St. Martin Press, New York 1985, s. 1-18.

5 George Peter Murdock, *Ethnographic Atlas*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh PA 1967.

6 Pierre Englebort-Stacy Tarango ve Matthew Carter, "Dismemberment and Suffocation: A Contribution to the Debate on African Boundaries", *Comparative Political Studies*, Cilt: 35, sayı: 10, 2002, s. 1093-1118.

masına geçişin denekleri olarak kullanılmış olmalarıdır.⁷ Modern bir topluma ulaşma adına “ulus devlet anlayışını şart koşan bir söylemin” dünyaya hâkim olduğu bir yüzyılda, Afrikalıların bu fenomenden ayrı olarak kendi ekonomik, kültürel ve siyasi geleneklerine uygun bir yapılanma ve kalkınma stratejisi izlemesi düşünülemezdi. Sömürgecilik geçmişleri sebebiyle bunu yapmaları da beklenilemezdi. Kimliğin düşünce kalıplarının Batılılar tarafından belirlendiği Afrika toplumunda, kendileri için en iyisinin ‘ulus devlet’ olduğuna karar verildi. Kalkınma, temsili demokrasi ve modern bir toplum vaat eden ulus devlet yapılanması, Afrika toplumunun bölünmüş -çok kültürlü- yapısını daha da derinleştirdi.⁸ Afrika toplumuna kendinden iki-üç beden daha büyük gömlek giydirilmeye çalışıldı. Ulus devleti sistemi, Afrika ülkelerinin hem kurumsal hem de toplumsal çöküşlerinin temel öznesi -tetikleyicisi- oldu.

*Afrika için sözde ‘iyi’ olan, Afrika için asıl ‘kötü’ olanı getirdi.
Afrika için asıl ‘kötü’ olan ise, aslında Batı için asıl en ‘iyi’ olandı.*

Birleştirici Unsur Olarak Din

Din, realiteyi yoruma tabii tutar, insanı yorumladığı bu realite içine yerleştirir ve insana hayat için bir rehber sunar.⁹ Bu yönüyle din, insanların zihinlerinde ortak bir düşünme kalıbının gelişmesine yardımcı olmakta ve kültürün bir parçası haline gelmektedir. Bu sebeple din; toplumda, ortak değerlerin, kuralların ve düşüncelerin oluşmasında ve müşterek bir kimliğin oluşmasında büyük bir rol oynar.¹⁰

Birleştirici unsur olarak din, toplumun birey, grup, sınıf ve tabakalarını farklılıklarıyla birlikte bütünleştirmekte ve bir tutkal vazifesini görenek toplumun ayrılıp parçalanmasına mâni olmaktadır. Durkheim, din ile toplumsal bütünleşmenin yan yana var olduklarını ileri sürer ve dinde yaşanan gevşemenin toplumdaki dayanışma bağlarını da çöze-

7 İsmail Yaylacı, Ulus-devletin Afrika Macerası. *Anlayış/e-dergi*, sayı: 22, 2005, s. 1.

8 Daha fazla bilgi için: Mehmet Seyfettin Erol - Oktay Bingöl, “Birinci Dünya Savaşı’nın Afrika’ya ve Sömürgeciliğe Etkileri”, *Gazi Akademik Bakış*, XIV/7, 2014, s. 177-197.

9 Ejder Okumuş, *Meşruiyet Ekseninde Din ve Devlet*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2003, s. 69.

10 Yünni Sezen, *Sosyoloji Açısından Din*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 38.

rek anomiyeye¹¹ yol açacağını söyler.¹² Benjamin Kidd'in düşüncesine göre insanlık din sayesinde ilerlemektedir.¹³ Günümüzde topluma tek bir dinin hâkim olduğu ülke bulmak bir yana, mevcut dinler de kendi içlerinde mezhep-tarikat olarak bölündüğü için; din sosyolojisi, dinin ayrıştırıcı rolüne daha fazla önem atfetmektedir.

Ayrıştırıcı Unsur Olarak Din

Fustel Goulanges'e göre ise; sosyal değişimde fikirlerin ve dinsel inançların yeri ve etkisi büyüktür.¹⁴ Din, kendi inananları içinde bir birlik ve bütünlük sağlarken, daha genel anlamda bir çatışma işlevi de görebilir. Fakat din, oluşan çatışma ortamından veya çatışmanın ileriki safhası olan devrimden veya iç savaştan sonra toplumun daha güçlü bir bütünleşmeye girmesini sağlayacağı gibi tersine toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı bozup; toplumu parçalama veya tefrikaya düşürme¹⁵ gibi işlevsel bir rol üstlenebilir.

Din, özellikle meşruiyet ve zihniyet kazandırma, çatıştırma, organize etme, yapılandırma, motive etme, kimlik ve kişilik kazandırma ve toplumu düzenleme gibi işlevleri yerine getirerek toplumsal yapıda sosyo-kültürel ve yapısal değişimlere kaynaklık etmekte ve böylece sosyal değişimin katalizörü haline gelmektedir.¹⁶

Dinin Radikalleşmesi

“Biz ve diğerleri” ayrımının son derece net ve keskin yapıldığı ortamda, karşı tarafta olma durumu önce nefreti ardından da şiddeti doğurmaktadır. Çünkü kutsal amaçları için terör uygulayanlar, inandıkları evrensel değerlerin haklı çıkacağı üstün amaçları için şiddete yönelir-

11 Anomi, ‘toplumun sancılı bir krizle ya da ani geçişlerle sarsıldığı’ zamanlarda meydana gelen, normların bulunmadığı bir durumdur. Normsuzluk ya da kanunsuzluk. “Emile Durkheim ve Anomi Kavramı”, http://www.felsefe.gen.tr/emile_durkheim_ve_anomi_nedir.asp, 02.04.2017.

12 Okumuş, *a.g.e.*, 89.

13 Pitirim Alexandrovich Sorokin, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev. M. M. R. Öymen), Sayı: 2, Ankara 1994, s. 185-188.

14 Sorokin, *a.g.e.*, 194-197.

15 Okumuş, *a.g.e.*, 74.

16 Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu (Editörler), *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s. 398.

ler.¹⁷ Ülke içerisinde cereyan eden din motivasyonlu şiddet hareketleri, rejim karşıtı bir kampanya dahilinde ya da bu kampanya olmaksızın farklı dine mensup azınlıklar ya da topluluklara karşı yatay bir seyir de izleyebilir. Ülke içerisindeki farklı dine mensup olanlar, sadece farklı bir dini inancı benimsedikleri için şiddet hareketinin muhatabı olabirirler.¹⁸

Afrika toplumunda “biz ve onlar” şeklinde gerçekleşen çatışma eğiliminin bir bölümü de din üzerinden gerçekleşmektedir. Dini kimlikler üzerinden şekillenen çatışma kültürü, Afrika’da giderek yaygınlaşmaktadır. Afrikalılar artık kendi öz benliklerini dini kimlikler üzerinden açıklamaya çalışmakta ve itibarlarını dini kimliklerinin savunusunu yaparak kazanacaklarına inanmaktadırlar. Yoksul ve sosyal hizmetlerden yoksun halk, toplumda kendine yer edinemediği sürece kendini ifade etmek adına radikalize olmaya başlar. Ya kendi arasında çatışır ya da hükümete karşı çatışmak adına kendi arasında güç toplar. Her halükarda, kendine bir düşman yaratır. Bunu da “biz ve onlar” karşıtlığını kullanarak yapar. Dini kimlik ise, karşıtlık yaratmakta sadece bir araç haline dönüşür. Dinin özünden ve öğretilerinden uzaklaşılır. Toplum içerisindeki din üzerinden yaşanan ayrışma, hükümet tarafından uygulanan ayrımcı politikalar ile daha da derinleşip çatışmaya dönüşebilir. Bu noktada diyebiliriz ki hükümet, herhangi bir dini kimliğin savunusunu yapmamalıdır. Eğer iktidarı ele geçirenler, belirli bir dini grubun sözcülüğünü yapıyor veyahut bizzat kendisi din üzerinden ayrımcılık yapıyor ise, o toplumun din üzerinden bir iç çatışmaya sürüklenmesi kaçınılmazdır.

Dini ve etnik açıdan çatışmanın yaşandığı Afrika toplumu için dinin bütünleştirici rolü ancak dinin ayrıştırıcı rolüne hizmet etmektedir. Şöyle ki; Müslümanlar ve Hıristiyanlar kendi içlerinde dinin bütünleştirici rolünden ilham alarak kenetlenmekte ve dinin ayrıştırıcı rolü ile de birbirlerine karşı çatışmaktadırlar. Kısacası, bütünleştiren din anlayışı toplumu ayrıştıran bir katalizör görevi üstlenmektedir. Din üzerinden çatışmaya başlayan toplumlarda dinin birleştirici rolü, artık

17 David C. Rapoport, Fear and Trimblink: Terrorism in Three Religious Traditions, *The American Political Science Review*, Cilt: 78, Sayı: 3, 1984, s. 659.

18 Mesut Hakkı Çaşın, *Uluslararası Terörizm*. (1. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s. 611. Daha fazla bilgi için: Mehmet Seyfettin Erol, “Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri”, Haydar Çakmak, der., *Terörizm*, Platin Yayınları, Ankara 2007, s. 73-97.

ayrıştırıcı rolüne bürünür. Bir yandan kendi aralarında kenetlenerek, bütünleşmesini ve büyümesini sağlar diğer yandan ise karşı tarafla kendini ayrıştırarak ve karşıtıktan beslenerek daha fazla çatışır hale gelir.

Orta Afrika Cumhuriyeti: Hristiyan-Müslüman Çatışması

5,5 milyonluk nüfusa, 3,2 milyar dolar GSYH'ye ve 700 dolar kişi başı gelire sahip Orta Afrika Cumhuriyeti; 2013 yılında, içerisinde bulunduğu kriz nedeniyle ekonomik büyüme rakamlarında %36 (2013) düşüş yaşamış ve dünyada 221. sırada yer almıştır. Ülkede altın ve elmas üretimi olmakla beraber ekonomideki payı oldukça düşüktür. Orta Afrika Cumhuriyeti, Afrika'nın en yoksul ülkelerinden biridir. Ülkenin yüzde 50'si Hristiyan, yüzde 15'i Müslüman, yüzde 35'i de Animisttir. Ülkedeki etnik gruplar ise Baya (%33), Banda (%27), Mandjia (%13), Sara (%10), Mboum (%7) ve diğerlerinden (%10) oluşmaktadır.¹⁹ 1890 Berlin Konferansı sonra Fransız idaresi altına giren Orta Afrika Cumhuriyeti, 1958 yılında özerkliğini ilan etmiş ve 1960 yılında da bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde birçok darbeye ve darbe teşebbüsüne maruz kalan ülke 1993 yılında ilk kez çok partili bir seçim gerçekleştirmiş ve Ange Felix-Patasse başkan seçilmiştir. Bundan 10 yıl sonra bir başka darbe daha olmuş ve bu kez Francois Bozize iktidara gelmiştir.

2004 yılında anayasayı değiştiren ve bir yıl sonra başkan seçilen Bozize, 2013 yılının Mart ayında gerçekleşen Seleka darbesine kadar görevde kalmıştır. 2005 yılındaki seçimlerde yerini garanti eden ve devlet başkanlığı makamını bırakmak istemeyen Bozize, görev süresi dolmasına rağmen ülkedeki iç karışıklığı sebep göstererek 2010 yılında gerçekleşen seçimleri iptal etmiş ve ülkedeki isyanın fitilini ateşlemiştir. Ülkede 2013 yılının son aylarında artan şiddet olaylarında 2000'den fazla sivil hayatını kaybetmiş ve 4000'in üzerinde insan da çevre ülkelere sığınarak mülteci durumuna düşmüştür.²⁰

19 "The World Factbook", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html><https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>, 02.04.2017.

20 Abdurrahim Sıradag, "Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Siyasal Kriz: Sebepler ve Dinamikler",

Sorun temelde, Müslümanları temsil ettiğini iddia eden Seleka örgütünün 2013 yılının Mart ayından sonra Hıristiyanlara yönelik saldırını yoğunlaştırması ve karşılığında da devrik lider Bozize'nin desteklediği Anti-Balaka adlı Hıristiyan milis grubunun uyguladığı soykırımı varan şiddet sarmalıdır. Orta Afrika'daki şiddet ve güvensizlik ortamı; eski Seleka yandaşlarının saldırılarına Anti-Balaka militanlarının özellikle Müslüman sivilleri hedef alarak karşılık vermesiyle dinsel ayrımcılık boyutu kazanmıştır. Büyük oranda Müslüman olan Seleka güçleri, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde infaz, işkence, bombalama, tecavüz ve çocukları askere çağırma gibi insan hakları ihlalleri gerçekleştirmektedir. Seleka özellikle Hıristiyan popülasyonu hedef almaktadırlar. Buna cevap olarak Anti-Balaka militanları, Seleka örgütüne misilleme yaparak Müslümanlar üzerinde zulüm niteliğinde şiddet ve vahşet uygulamaktadır.²¹

Anti-Balaka başlangıçta sivilleri koruma amacıyla kurulmuş buna rağmen, çatışma giderek radikalleşerek farklı iki dini toplum üzerinde şiddet sarmalına dönüşmüştür. Eski Seleka yandaşları, bir iddiaya göre Çad ve Sudan'daki diktatörlerden yardım alarak Müslüman halkı silahlandırmaktadır. Tüm bu gelişmelerin yanında, dikkate alınması gereken şey ise radikalizme olan eğilimin aslında Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yıllardır süren kurumsal bozulma ve kötü yönetişimin semptomu olduğu gerçeğidir.²²

Seleka'nın Güçlenmesi

2003 yılındaki General Bozize'nin darbesinden sonra, Michel Djotodia'nın önderliğinde Demokratik Güçler Birliği (UFDR) hükümete karşı mücadele başlatmış ve ülke 2004-2007 yılları arasında yoğun çatışmalara sahne olmuştur. 2008 yılında taraflar arasında Gabon'da yapılan anlaşma ile 2008-2011 yıllarında ülkede bir barış dönemi yaşanmıştır. Michel Djotodia liderliğinde bir araya gelen isyancı gruplar, 2008 Gabon Anlaşması'nın hükümet tarafından yerine getirilmediğini ifade ederek 2011 yılında ülkede tekrar saldırılara başlamıştır.²³

Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 64, 2014, s. 60.

21 "Anti-Balaka", <http://www.trackingterrorism.org/group/anti-balaka>, 04.04.2017.

22 "Crisis in the Central African Republic", <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises...>, 03.04.2017.

23 Sıradağ, *a.g.m.*, 60.

2012 yılının Aralık ayında ülkenin kuzey kesimlerindeki farklı silahlı hareketleri bir araya getirecek olan Seleka adında bir koalisyon kurulmuştur. Seleka Koalisyonu, Demokratik Güçler Birliği (UFDR), Adalet ve Barış için Yurtseverler Konvansiyonu (CPJP) ve Kodro Selameti için Yurtseverler Konvansiyonu'ndan (CPSK) oluşmaktaydı. Ülkenin kırsal bölgelerinde oluşan bu silahlı hareket, 2011 yılında bazı şehirlerin kontrolünü ele geçirdikten sonra başkent Bangui'ye kadar gelerek 24 Mart 2013 tarihinde yönetimi devirmişti. Bu tarihten sonra ülkenin devlet başkanlığı koltuğuna oturan Michel Djotodia aynı zamanda ülkenin ilk Müslüman devlet başkanı olmuş ve Ağustos ayında resmi olarak bu göreve başlamıştır. 2013 yılının Mart ayında iktidarı ele geçirdikten sonra Seleka Liderleri, Bangui'de bulunan silahlı güçleri kontrol altında tutmakta zorlanmışlardır.²⁴ Bazı Seleka üyeleri, Hıristiyan nüfusa yönelik kundaklama, işkence, tecavüz, cinayet ve yağmayı içeren geniş çaplı bir vahşet operasyonuna girişmişlerdir.²⁵ Djotodia görev süresince, ülkesindeki Müslüman azınlığın içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak çeşitli arayışlara girmiş, Suudi Arabistan'dan destek almaya çalışmıştır.²⁶ Djotodia her ne kadar Eylül ayında Seleka'yı feshettiğini açıklasa da, eski Seleka yandaşları ve Orta Afrikalı Hıristiyanlar arasındaki çatışmalar devam etmiş ve Kasım ayında ülke içerisindeki şiddet olayları iyice artmıştır.

Anti-Balaka Misillemesi

2009 yılında "Anti-Balaka" adlı örgüt, ülkenin etkisiz -zayıf- güvenlik kapasitesi sebebiyle, Hıristiyan toplumu Müslümanların saldırılarından koruyabilmesi adına kurulmuştur. Seleka koalisyon örgütünün ilerleyişini durdurmak için eski devlet başkanı Bozize, 2013 yılında Anti-Balaka örgütüne ciddi destek (silah ve para) vermeye başlamış ve bu sayede örgüt 2013 yılının Aralık ayından itibaren Müslümanlara sistematik bir saldırı başlatmıştır. Seleka'nın saldırılarına misilleme olarak, Anti-Balaka'nın da Müslüman yerleşim yerlerine saldırması,

24 "Central African Republic: Priorities of the Transition", <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/central-african-republic/central-african-republic-priorities-transition>, 02.04.2017.

25 "Central African Republic: Who Are the Anti-Balaka of CAR?", <http://allafrica.com/stories/201402131359.html?viewall=1>, 02.04.2017.

26 "OIC letter from C. African Republic President sought support for Islamic republic", <https://www.worldwatchmonitor.org/2013/05/2492414/>, 05.04.2017.

çatışmaların Hıristiyan-Müslüman savaşına dönmesine neden olmuştur. Öyle ki, Uluslararası Af Örgütü sadece 5 ve 6 Aralık tarihinde, 800 ila 1200 arasında insanın hayatını kaybettiği açıklamıştır.²⁷ Fransa da bölgeye 1600 civarında asker göndererek sivilleri koruma görevini üstlenmiştir. Fakat Fransa'nın yürüttüğü tek taraflı silahsızlandırma politikası nedeniyle Müslümanların tepkisini çekmiştir.²⁸

10 Ocak 2014'te bölgesel ve uluslararası güçlerin baskısı ile Seleka lideri Djotodia istifa etmiş, 23 Ocak 2014'te ülkenin devlet başkanı, Bangui belediye başkanı Catherine Samba-Panza olmuştur.²⁹ Devlet başkanının değişmesinden sonra dahi ülkede sular durulmamış ve Müslümanlara yönelik devam eden şiddet karşısında Ağustos 2014'de, Eski Orta Afrika Cumhurbaşkanı ve Seleka lideri Djotodia, Müslümanlara yönelik soykırım tehdidine karşı can güvenliğini sağlamak için ülkenin kuzeyinde 'bağımsız bir devlet' ilan ettiğini açıklamıştır.³⁰ Çatışmaların durdurulması adına en son 5 Mayıs 2015 tarihinde silahlı grupların temsilcilerinin de aralarında bulunduğu 600 yerli ve yabancı yetkili, Bangui Forumu'nda bir araya gelmiştir.³¹ Uzlaşma amacıyla yapılan forumda, çatışmaların sona ermesi için imzalanan anlaşmada, gruplara silah ve mühimmatlarını teslim etmesi için bir ay zaman tanınmış ve genel seçimlerin 2015 yılının sonuna kadar gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.³²

2015 yılının Eylül ayında Bangui'deki bir Müslümanın öldürülmesiyle artan şiddet dalgası, sertlik yanlısı eski Seleka ve anti-Balaka militanlarının geçiş hükümetini devirme girişiminde bulunmalarına

27 "Q&A: The Central African Republic's human rights crisis", <http://www.amnesty.org/>, 01.04.2017 (Bu iki örgütün işlediği savaş suçları hakkında daha fazla bilgi için bkz: International Criminal Court, *Situation in the Central African Republic II*, cilt: 53, sayı: 1, 2014. Human Rights Watch, *I Can Still Smell the Dead-The Forgotten Human Rights Crisis in the Central African Republic*, 2013. The International Federation for Human Rights (FIDH), *Central African Republic: They must all leave or die*, 2014).

28 İHH, *Orta Afrika Cumhuriyeti Kriz Raporu-İnsanlık Adına Çok Geç Olmadan*, İstanbul 2014, s. 8.

29 Sıradağ, *a.g.m.*, 61.

30 "Orta Afrika Cumhuriyeti bölünüyor", <http://www.aljazeera.com.tr/haber/orta-afrika-cumhuriyeti-bolunuyor>, 03.04.2017.

31 "OAC'nin devlet başkanı krizi çözülmeye çalışılıyor", <http://www.dunyabulteni.net/haber/329018/oacnin-devlet-baskani-krizi-cozulmeye-calisiliyor>, 04.04.2017.

32 "Silahsızlanma anlaşması imzalandı", <http://www.ajans34.com/guncel/...>, 04.04.2017.

yol açmıştır.³³ 2015 yılının Aralık ayında Seleka, ülkedeki Hristiyan ve Müslümanların birarada yaşamasının mümkün olmadığını gerekçe göstererek ülkenin kuzeyinde “Logone Cumhuriyeti” ya da “Dar El Kuti” adında özerk bir bölge ilan etmiştir. Aralık 2015-Şubat 2016 tarihleri arasında düzenlenen devlet başkanlığı seçimlerinde oyların yüzde 62’sini alan Faustin-Archange Touadéra, cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve 2016 yılının Mart ayında göreve başlamıştır. Touadéra’nın eski Başkan Bozize ile olan yakın ilişkileri endişeleri artırmaktadır. Touadéra muhalefetin desteğini almak için kabinesine birkaç Bozizé müttefikleri atamıştır. Touadéra’nın 23 üyeli kabinesinde sadece bir Müslüman üst düzey konumdayken diğer üç kişi ise nispeten düşük görevde bulunmaktadır. Bazı gözlemciler, Touadéra hükümetinin Müslümanları yeterince temsil etmediği gerekçesiyle ülkedeki gerginliğin yeniden artabileceği uyarısında bulunmaktadır.

Council on Foreign Relations (CFR) uzmanlarından John Campbell, Orta Afrika Cumhuriyeti’ndeki çatışmaların özüne ilişkin şöyle demiştir: “Çatışmalar esas olarak Bozize ve Djotodia arasındaki siyasal güç mücadelesi ve özellikle de Bangui’nin yönetimi üzerinde yaşanan anlaşmazlıktan kaynaklanmıştır. Daha sonra, tarafların politik hırslarını hayata geçirmek için dini ve etnik temelli kimlikleri kullanmaya başlamalarıyla sorun boyut değiştirmiş ve din temelli çatışmalar önlenemez hale gelmiştir.”³⁴ Her şeyden önce dini köktenci bir grup liderinin iktidarı ele geçirmesi sonrasında bu hükümetin, düşmanlık beslenen karşıt dine mensup halka karşı ayrımcı, baskıcı ve hatta şiddete varan eylemlere girişeceği veya bu eylemlere engel olmaya çalışmayacağı pek tabii tahmin edilebilirdi. Seleka militanlarının iktidarı ele geçirmesiyle kırsal alanda sınırlı kalan şiddet hareketi bir anda devlet eliyle sistematik bir şekilde gerçekleştirilen saldırılara dönüşmüştür. Dini hüviyetiyle birlikte Ordu’da görev almaya başlayan militanlar, Hristiyanlara karşı gerçekleştirdikleri saldırıları, asker rabitası ile meşruiyet kazandırmaya çalışmışlardır.

Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Hristiyan çoğunluğa karşı iktidarı ele geçiren Müslüman azınlığın temsilcisi hüviyetiyle gerçekleştirilen

33 Alexis Arieff-Thomas F. Husted. “The Central African Republic: Background and U.S. Policy, *Congressional Research Service*, 2016, s. 5.

34 “Central African Republic: Who Are the Anti-Balaka of CAR?”, *a.g.m.*, 01.04.2017.

sistemik saldırılar, Hıristiyan nüfuzun kendini din kimliği üzerinden tehdit altında hissetmesine ve dolayısıyla Hıristiyanların da bir araya gelip kenetlenmelerine ve radikalleşip Müslümanlara karşı şiddet eylemlerine girişmelerine zemin hazırlamıştır. Müslüman lider Djotodia'nın iktidarı ele geçirmesinden önce yatay seviyede ve sınırlı kalan çatışmalar, Djotodia'nın iktidara gelmesiyle dikey, yaygın ve sistemik hale dönüşmüş, Djotodia'nın iktidardan düşmesiyle de yine yatay ama sürekli bir hal almıştır. Toplumun dini kimlik üzerinden bölünmesi, iç ve dış siyasetini kendi öz kimliği üzerinden gerçekleştirecek olan devletin kurumsal mekanizmasını ve siyasasını çöküş noktasına getirmiştir. Bölünmüş toplum yapısına sahip devletler ise hangi kimliğiyle hareket edeceğini bilemezler. Diğer bir ifadeyle hem toplum hem de devlet 'kimlik bunalımı' yaşar. Günümüzde Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan da budur.

Toplumsal Ayrışmanın Temel Nedeni: Dini Kimlik Bunalımı ve Kurumsal İnhitat

Temel ihtiyaçlar teorisine göre kimlik, en önemli -hayati- ihtiyaçlardan biridir. Çünkü kimlik sosyal mobilizasyon için son derece güçlü bir katalizördür.³⁵ De La Haye'a göre gruplar arası düşmanlıkların ve stereotiplerin ortaya çıkabilmesi için grupların karşılıklı olarak birbirini fark edebilecekleri açık ve belli bir kimliğe sahip olmaları gerekir.³⁶ Toplumda farklı kimliklerin oluşmasında ve nihayetinde toplumun 'kimlik bunalımı' yaşadığı bir sürece evrilmesinde din, başlıca fenomenlerden ve katalizörlerden biridir. Diğer bir fenomen ise etnisitedir. Toplumda kimlik çatışmasına ve sonrasında kimlik bunalımına yol açan temel nüve olarak dinler, mensuplarının zihinsel yapılarını etkileyerek öncelikle onlara dış dünyayı ve oradaki sosyal realiteyi yorumlama imkânı sunmakta ve verdiği kimlik duygusu ile bireyi sosyal realite içerisine yerleştirmektedir.³⁷ Böylece dinler mensuplarının günlük hayat içerisinde nerede nasıl davranmaları gerektiği hususunda kılavuzluk etmektedir.³⁸

35 Marie Doucey, "Understanding the Root Causes of Conflict: Why it Matters for International Crisis Management", *International Affairs Review*, Cilt: 20, Sayı:2, 2011, s. 5.

36 De La Haye, *La Catégorisation des Personnes*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble, 1998, s. 12.

37 Asım Yapıcı, *Din Kimlik ve Önyargı- Biz ve Onlar*, Karahan Kitabevi, Adana 2004, s. 126.

38 Antoine Vergote, *Din ve İnançsızlık*. (Çev. Veysel Uysal), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fa-

Bir toplum içerisinde, aynı dini paylaşanlar arasında veya farklı dinler arasında gelişen ve farklı iman esasları, ibadet şekilleri, ahlak anlayışı ve dünya görüşleri üzerinden şekillenen iç gruplaşmalar, biz ve onlar karşıtlıklarından da beslenerek giderek kutuplaşan bir hal alır. Bu süreç, dini grubun ötekilere karşı farklı bir kimlik kazanmasını sağlayan en temel süreçtir.³⁹ Bar-Tal'a göre; "grubu diğerlerinden ayıran ve onu kendine has özellikleriyle tanımlamaya imkân veren grup inanışları, grup içerisindeki ortaklık ve benzerlik üzerine vurgu yaparak, grup içi farklılıkları azaltıcı, gruplar arası farklılıkları ise arttırıcı bir fonksiyon üstlenir, yani grup inanışları biz ve onlar arasındaki sınır çizgilerini belirler."⁴⁰ "Biz" şuuruyla üyelerin kognitif temsillerini oluşturan bu inanışlar, grup üyelerinin sosyal kimliklerini meydana getirir.⁴¹

B. Parekh, sosyal kimliğin komplike olduğunu belirterek rollerin, statülerin, cinsiyetlerin, kültürün, etnisitenin ve dinin iç içe geçerek sosyal kimliği oluşturduğunu söyler.⁴² Toplumda belirli bir kimliğin diğer kimlikler içerisinde sınırlanıp, kimlik çatışmasının başat aktörü haline dönüşmesi; değişen "ötekiler" kavramı, farklı tehdit algılamaları, konjonktür, çıkarlar ve mücadeleler⁴³ üzerinden belirlenmekte ve gerçekleşmektedir. Kısacası birden çok kimlik barındıran toplumda belirli bir kimlik; değişen şartlara, tehlike ve tehdit algılamalarına göre sivrilişip kendine karşıtlık yaratmakta ve toplumdaki kimlik bunalımının temel nüvesini oluşturmaktadır. Sosyal kimliğe yönelik bir tehdit algılandığı andan itibaren iç grup üyelerinin daha sıkı bir dayanışma ve bütünleşme içerisine girdiğini söyleyebiliriz.⁴⁴

Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki dini kimlik bunalımının ve kurumsal çöküşün temel tetikleyicisi ise; Bozize ve Djotodia'nın dini kimliklerin savunucusu sıfatıyla siyasal güç mücadelesine girmiş olmalarıdır. Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki (Buradan itibaren OAC) iktidar kav-

kültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 91.

39 Yapıcı, a.g.e., 104.

40 Daniel Bar-tal, "Croyances ideologie et construction du groupes". Jean Claude Deschamps vd. (Editörler). *L'identité Sociale*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble 1999, s. 45.

41 Yapıcı, a.g.e., 106.

42 Yakup Şahin, **Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:1, 2013, s. 47.

43 Şahin, a.g.e., 49.

44 Yapıcı, a.g.e., 111.

gası, halkın ‘dini öz benliklerinin arasındaki çatışmadan’ beslenerek yürütülmeye çalışılmıştır. OAC’de toplumun kültürel kimliğinin bir parçası olan din, dini radikal gruplar tarafından marjinalleştirilmiş ve çatışmacı kültürün temel öznesi haline getirilmiştir. Din öznesi üzerinden farklılaşan ve duyarlaşan toplum, kendisine yapılan her saldırı ve tehdidi din kimliği üzerinden yapılmış bir tehdit olarak algılamaya başlar. Böylece toplumda din üzerinden bir ‘biz ve onlar’ söylemi gelişir. Karşıtlıktan beslenerek taraftar toplar ve ülkeyi din kimliği üzerinden ayırıştırır. Toplumun hedefleri, artık ‘iki dini kimlik’ üzerinden okunmaya başlanır. Ülkedeki siyasi mücadele de aynı şekilde dini kimlikler bağlamında yürür. Herhangi bir kimliğin iktidarı ele geçirmesi durumunda ise, kimliğin iç siyasadaki rolü tamamlanmış olur. Ülkenin dış politika okuması da artık o kimlik ve değerler üzerinden yapılmaya başlanır. Diğer kimliğin ötelenmesi durumu, devlet politikası haline gelir ve toplum daha fazla kutuplaşır. Devletin iç ve dış siyasetinin işlerliği, dini kimlik bunalımı sebebiyle sekte uğrar ve bozulur. Diğer bir ifadeyle ve tam manasıyla ‘kurumsal inhitat’ gerçekleşir. Kurumsal çöküş aynı zamanda devletin stratejik okumalarını da saf dışı bırakır. Kısacası, iç ve dış siyasette stratejik düşünce eksikliğine yol açar.

Toplumsal ve Kurumsal Çöküşün Dış Politikadaki Yansıması: Stratejik Düşünce Eksikliği

Bireyler, sosyal gruplar ve hatta devletler sadece somut kazançlar (toprak veya kaynaklara ulaşım) elde etmek için hareket etmezler, ayrıca kim olduklarına dair kesin fikirlerin (kimliklerin) oluşmasına, korunmasına ve savunulmasına hizmet ederler. Bireyin, grupların veya devletlerin çıkarları, bireysel veya kolektif kimliklerin algılanış biçimlerinden mülhem alır.⁴⁵ Çıkarların savunulması ifadesi ise ancak bireyler, sosyal gruplar hatta devletler ile ilişkilendirildiğinde anlam kazanır. Bu yüzden milli çıkarların inşası din ve kültür hususundan ayrı tutulamaz. Çünkü din ve kültür, özellikle sosyal gelenek ve topluluklar arasında menfaat algısını (kimlikleri) şekillendirir ve toplum için ne-

45 Scott M. Thomas, “Taking Religious and Cultural Pluralism Seriously: The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Society”, Fabio Petito ve Pavlos Hatzopoulos. (Editörler). *Religion in International Relations-The Return from Exile*, Palgrave Macmillan, New York, 2003, s. 31-32.

yin iyi olduğuna karar verir.⁴⁶ Wendt'e göre çıkar, bir aktörün ne istediğini belirleyen unsurdur, fakat bir aktörün ne istediğini bilmesi için öncelikle kim olduğunu bilmesi gerekli olduğundan, çıkarları yaratan da kimliklerdir.⁴⁷ Diğer bir deyişle; uluslararası ilişkilerin aktörleri (insanlar gibi) nesnelere kendileri için ifade ettiği anlama göre hareket ederler.⁴⁸ Bu yüzden, uluslararası ilişkilerde bir aktörün ne istediğini bilmek için, öncelikle kim olduğunu bilmek gereklidir.⁴⁹

Kimliğin milli çıkarları belirlediği uluslararası bir sistemde, kimlik bunalımı yaşayan OAC gibi ülkeler kendilerine özgü stratejik hesaplamalarını hangi kimlik üzerinden yapacaklarını bilemezler. Ulus devlet anlayışının belki de en büyük başarısı; bütün kimlikleri, tek bir kimlikte birleştirmesi ve devletin o kimlik üzerinden politika üretmesine izin vermesidir. Diğer bir ifadeyle ulus devlet, azınlık durumundaki kimliklerin çıkarlarını; ya yok sayar, ötelere ve çatışır ya da üst kimlik içerisinde onları özütür, birleştirir ve yekpare yapar. OAC'nin ulus devlet anlayışı, bütün etnik grupları 'Orta Afrikalı' adı altında birleştirmiş ve çeşitli alt kimlikleri ortak bir paydada buluşturmuştur. Fakat son dönemde, dini kimlik bağlamında ayrışmaya ve çatışmaya başlayan ülkede, ulus devlet anlayışı büyük derecede sarsılmış ve başarısızlığa uğramıştır. OAC artık dış siyasasını, ortak bir kimlik üzerinden yürütemez hale gelmiştir. Bundaki en büyük etkenler de birbirleriyle bağlantılı olarak, toplumdaki dini kimlik bunalımı, kurumsal çöküş ve dinin araçsallaştırıldığı siyasal iktidar mücadelesidir.

Devletler meşruiyetlerini; ulusal kimliğini dışarıdan ve içeriden gelecek tehlikelere karşı korumak yükümlülüğünü yerine getirmek yoluyla sağlamaktadırlar.⁵⁰ Ulusal kimliğin tartışmalı bir konuma düştüğü OAC'de, toplumdaki iç düşman kavramı dahi bakış açısına göre değişkenlik arz eder iken, dış düşmanın muhtevasının belirlenmesi neredeyse imkânsızdır. Bu sebeple OAC, kendi içerisinde toplumsal

46 Thomas, *a.g.e.*, 32.

47 Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.

48 Fulya Ereker, "Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2010, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 47.

49 Ereker, *a.g.e.*, 53.

50 David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1998, s. 50.

bütünlüğü sağlayamadığı sürece dış politikada da ortak bir stratejik akıl geliştirmesi pek mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki, normal şartlarda içsel alanda kimlik dinamiği sürekli canlı tutulmaya, yeniden uyandırılmaya çalışılır ve bu devinim devletler için önemli bir meşruiyet dayanağını oluşturur.⁵¹ OAC’de ise canlı tutulmaya çalışılacak, topluma bir dinamizm katarak devletin meşruiyetini sağlamlaştıracak ortak bir kimlik dahi bulunmamaktadır. Zayıf devlet yapılanmasına ve kısıtlı ulusal güce sahip ülkeler, toplumda oluşabilecek krizleri çözme kapasitesine henüz ulaşamamakla birlikte dış siyasetlerinde de somut, aktif ve akılcı politikalar geliştiremezler.⁵² OAC’nin yaşadığı toplumsal kimlik bunalımı, devlet yapılanmasındaki çöküş ve toplumun ayrışmasına yol açan (siyasi etikten yoksun) iktidar kavgası, ülkenin karar alıcılarını ‘sağlam temeller üzerine kurulu akılcı politikalar’ geliştirmekten alıkoymaktadır.

Sonuç Yerine: Stratejik Düşünce Eksikliği Afrika’nın Kaderi mi?

Orta Afrika Cumhuriyeti örneğinde incelenen toplumsal uzlaşma sorunu ve stratejik düşünce eksikliği, sebepleri ve oluşum şekilleri farklılık gösterse de neredeyse Afrika’nın tamamında gözlenebilmektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti’nde din kimliği üzerinden şekillenen, ayrışan ve çatışan toplum, diğer Afrika ülkelerinde etnik, kültürel, coğrafi veya ideolojik kimlikler üzerinden ayrışabilmekte veya çatışabilmektedir. Toplumdaki olası herhangi bir çatışmanın etkisi de büyük oranda ülkenin mefkûresi üzerinden stratejik okumaların yapılabilmesi ve uygulanabilmesi üzerine olur. Toplumdaki kimlikler arası çatışma, o ülkenin ulus devlet anlayışını derinden sarsar ve devletin iç ve dış siyasada, mülhem olarak hareket edeceği ‘ülkü’ anlayışını yok eder. Afrika genelinin; ulus devlet anlayışının gereği olarak toplumu bir arada tutacak ve devletin özünü ve ana mefkûresine hayat verecek somut bir kimlik yerine soyut kimlikler üzerinden inşa edilmesi, Afrika’nın sürekli bir çatışma ortamında kalmasına hizmet etmektedir.

51 Srikumar Banerjee, “The Cultural Logic of National Identity Formation: Contending Discourses in Late Colonial India”, Valerie M. Hudson. (Der.), *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner Publishers, Londra, 1997, s. 33.

52 Daha fazla bilgi için: Mehmet Seyfettin Erol - Ertan Efeğil, der., *Krizler ve Kriz Yönetimi: Aktörler ve Örnek Olaylar*, Barış Kitap, Ankara 2012.

Çatışmaları kendi başlarına çözmekte güçlük çeken Afrika ülkeleri, sorunu çözebilmek adına nüfuzu altında olduğu Batılı ülkelerden yardım almakta ve Batılıların fikir, öneri ve çözümlerini kendileri için en iyi yol olarak görmekte-dirler. Afrika'yı ayırışan ve çatışan uluslar topluluğuna dönüştürmek adına, ilk aşamada Afrika devletleri Batılıların 'ulus devlet' telkinine ayak uydurmak zorunda kaldı. Afrika toplumu-na uygun olmayan ulus devlet anlayışı, Afrika'daki çatışma ve istikrar-sız ortamın inşası veyahut devamı adına bir omurga veya çatı vazifesi gördü. Diğer taraftan Afrika toplumunun biyolojik ve kültürel kimlik-lerini inşa etme veya şekillendirme süreci, yeni sömürgecilik anlayışı çerçevesinde devam etti. Afrikalıların zihinlerinin şekillendirilmesi o kadar başarılı oldu ki, artık Batının Afrika'ya yönelik jeopolitik algı-ları, inşa edilen kimlikler üzerinden okunur hale geldi. Afrikalı, Batılı değerler ve öğretiler sebebiyle kendi öz kimliğinin algılanış biçimini kendisi şekillendiremedi ve farkında olmadan Batı'nın Afrikalı algısını, kendilerini algılayış biçimleri olarak benimsediler.

Uluslararası arenada hareket kabiliyetini toplumsal kimliğin üret-tiği çıkarlardan alan Afrikalı devletler, benliklerinin ve dünyayı al-gılayış biçimlerinin şekillendirilmesi sebebiyle iç ve dış politikada kendilerine özgü çıkarlar yerine, kimlikleri şekillendirenlerin çıkarları üzerinden hareket kabiliyeti kazanmışlardır. Devletlerin çıkarlarının, bireysel veya kolektif kimliklerin algılanış biçimlerinden mülhem aldığı uluslararası sistemde, Afrika devletlerinin çıkarları Batılıların kimlik okumaları üzerinden belirlenmekte ve gerçekleşmektedir. Afrika'ya yönelik jeopolitik algıların ve stratejik kaygıların şekillendirdiği 'çatışmalarda sürekliliğin sağlanması' üzerine kurulu düzen devam ettiğ-i sürece, Afrikalı devletler kendi içlerinde ve aralarında Batılıların jeostratejik hesaplamaları dâhilinde çatışmaya ve ayrışmaya devam edeceklerdir. Batı'nın Afrika üzerindeki tahakkümü, yeni sömürgeci-lik anlayışı çerçevesinde, daha etkili bir şekilde devam etmekte ve giz-liden tüm Afrika'yı etkisi altına almaktadır. Afrika ülkeleri, geleneksel kimliklerinin ürettiği çıkarlarından mülhem olarak politikalar üretmek ve stratejik hesaplamalar yapmak bir yana, henüz kendisinin kim oldu-ğuna dahi kendisi karar verememekte ve Batının okumaları üzerinden çıkarsamalar yapmaya devam etmektedir. Afrika, Batı'nın yaklaşık iki yüz yılda ulaştığı kalkınmışlık seviyesine, otuz-kırk yıl içerisinde 'ulus devlet' sistemiyle ulaşmaya çalışmıştır. Diğer bir ifadeyle, kendi-sine 3-4 kat büyük gömlek giydirilmeye çalışılmıştır.

Batı'nın bu seviyeye ulaşmak adına yaşamış olduğu din savaşları ve reformist hareketleri göz önüne alırsak, Afrika'nın da kendi içerisinde etnik veya dini kimlikler üzerinden bir çatışma yaşamadan bu seviyeye ulaşacağı düşünülemez. Toplumdaki kimlikler arası gerilimler, çatışmaya dönüşmeden toplumlar; birlikte hoşgörü içerisinde yaşama tevazusuna ve telakkisine ulaşamazlar. Afrika toplumunun da aynı şekilde uzlaşmacı kültüre yeniden sahip olabilmesi için kendi içerisinde kimlikler arası çatışmayı daha şiddetli bir şekilde yaşaması gerekmektedir. Bu bir temenni değil fakat tarihsel perspektifin bir öngörüsüdür. Afrika'daki çatışmaları hızlandıran faktörlerin (ulus devlet, kimlik inşası, kimlik şekillendirmesi yoluyla ayrıştırma, 3. dünya ülkeleri algısının yerleştirilmesi vs.) Batılılar tarafından Afrikalılara telkin edilmesi ve tesisinin sağlanması, Batı'nın çıkarlarına hizmet ettiği sürece devam edecektir. Bu süre zarfında Afrika toplumunun daha fazla ayrışması ve çatışması beklenmektedir. Afrika için sözde “iyi olan” Batı tarafından belirlendiği sürece, Afrika'daki çatışma kültürü ve toplumsal uzlaşma sorunu devam edecek ve Afrika'nın stratejik düşünce eksikliğinin yerini Batı'nın jeostratejik hesaplamalarının doldurması, Afrika'nın kaderi olmaya devam edecektir. Batı için asıl “en iyi olan” da budur.

KAYNAKLAR

AKYÜZ Niyazi-ÇAPCIOĞLU İhsan (Editörler), *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.

ARIEFF Alexis-HUSTED Thomas F., “The Central African Republic: Background and U.S. Policy, *Congressional Research Service*, 2016.

ASİWAJU A. I., *The Conceptual Framework in Partitioned Africans*, St. Martin Press, New York, 1985.

BANERJEE Srikumar, “The Cultural Logic of National Identity Formation: Contending Discourses in Late Colonial India”, Valerie M. Hudson. (Der.), *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner Publishers, Londra, 1997.

BAR-TAL Daniel, “Croyances ideologie et construction du groupes”, Jean Claude Deschamps vd. (Editörler), *L’identité Sociale*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble, 1999.

CAMPBELL David, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1998.

CAŞIN Mesut Hakkı, *Uluslararası Terörizm*, (1. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

DOUCEY Marie, “Understanding the Root Causes of Conflict: Why it Matters for International Crisis Management”, *International Affairs Review*, Cilt: 20, Sayı: 2, 2011.

ENGLEBERT Pierre, TARANGO Stacy ve CARTER Matthew, “Dis-memberment and Suffocation: A Contribution to the Debate on African Boundaries”, *Comparative Political Studies*, cilt: 35, sayı: 10, 2002.

EREKER Fulya, “Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

EROL Mehmet Seyfettin - Oktay Bingöl, “Birinci Dünya Savaşı’nın

- Afrika'ya ve Sömürgeciliğe Etkileri”, Gazi Akademik Bakış, XIV/7, 2014, s. 177-197.
- EROL Mehmet Seyfettin, “Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri”, Haydar Çakmak, der., Terörizm, Platin Yayınları, Ankara 2007, s. 73-97.
- EROL Mehmet Seyfettin - Efeğil Ertan, der., Krizler ve Kriz Yönetimi: Aktörler ve Örnek Olaylar, Barış Kitap, Ankara 2012.
- GABBIDON Shaun L., *Race, Ethnicity, Crime, and Justice-An International Dilemma*, SAGE Publications, Harrisburg, 2010.
- HAYE De La, *La Catégorisation des Personnes*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble, 1998.
- HUMAN RIGHTS WATCH, *I Can Still Smell the Dead-The Forgotten Human Rights Crisis in the Central African Republic*, 2013.
- INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, *Situation in the Central African Republic II*, Cilt: 53, Sayı: 1, 2014.
- İHH, *Orta Afrika Cumhuriyeti Kriz Raporu - İnsanlık Adına Çok Geç Olmadan*, İstanbul 2014.
- MARGER Martin N., *Race and Ethnic Relations: American and Global Perspectives*, Dördüncü Cilt, Belmont CA, 1997.
- MURDOCK George Peter, *Ethnographic Atlas*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh PA, 1967.
- OKUMUŞ Ejder, *Meşruiyet Ekseninde Din ve Devlet*, Pınar Yayınları, İstanbul 2003.
- RAPOPORT David C., Fear and Trimblink: Terrorism in Three Religious Traditions, *The American Political Science Review*, cilt: 78, sayı: 3, 1984.
- ŞAHİN Yakup, Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, cilt: 1, sayı:1, 2013.
- SEZEN Yümnü, *Sosyoloji Açısından Din*, Marmara Üniversitesi İlahi-

yat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2000.

SIRADAĞ Abdurrahim, “Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Siyasal Kriz: Sebepler ve Dinamikler”, *Ortadoğu Analiz*, cilt: 6, sayı: 64, 2014, s. 60.

SOROKİN Pitirim Alexandrovich, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev. M. M. R. Öymen), sayı:2, Ankara 1994, s. 185-188.

The International Federation For Human Rights (Fıdh), *Central African Republic: They must all leave or die*, 2014.

THOMAS Scott M., “Taking Religious and Cultural Pluralism Seriously: The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Society”, Fabio Petito ve Pavlos Hatzopoulos. (Editörler). *Religion in International Relations-The Return From Exile*, Palgrave Macmillan, New York 2003.

VERGOTE Antoine, *Din ve İnançsızlık*. (Çev. Veysel Uysal), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

WENDT Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

YAPICI Asım, *Din Kimlik ve Önyargı- Biz ve Onlar*, Karahan Kitabevi, Adana, 2004.

YAYLACI İsmail, Ulus-devletin Afrika macerası, *Anlayış/e-dergi*, sayı: 22, 2005.

İnternet Kaynakları

“Afrika’nın zengin olduğunu Türkçe’de öğrendim”, <http://blog.radikal.com.tr/egitim/afrikanin-zengin-oldugunu-turkcede-ogrendim-100933>, 01.03. 2017.

“Anti-Balaka”, <http://www.trackingterrorism.org/group/anti-balaka...>, 04.04.2017

“Central African Republic: Priorities of the Transition”, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/>, 02.04.2017.

- “Central African Republic: Who Are the Anti-Balaka of CAR?”, <http://allafrica.com/stories/201402131359.html?viewall=1>, 02.04.2017.
- “Crisis in the Central African Republic”, <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-the-central-african-republic>, 03.04.2017.
- “Emile Durkheim ve Anomi Kavramı”, http://www.felsefe.gen.tr/emile_durkheim_ve_anomi_nedir.asp, 02.04.2017.
- “Q&A: The Central African Republic’s human rights crisis”, <http://www.amnesty.org/>, 01.04.2017.
- “OIC letter from C. African Republic President sought support for Islamic republic”, <https://www.worldwatchmonitor.org/2013/05/2492414/>, 05.04.2017.
- “Orta Afrika Cumhuriyeti bölünüyor”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/orta-afrika-cumhuriyeti-bolunuyor>, 03.04.2017.
- “Silahsızlanma anlaşması imzalandı”, <http://www.ajans34.com/guncel/...>, 04.04.2017.
- “The World Factbook”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>, 02.04.2017.

Structured Abstract

This study examines the impact of a religious identity crisis, institutional collapse and political power struggle advancing over the religious identity taking place in the Central African Republic on the strategic thinking capacity of the country. Accordingly, the main factor of religious decomposition and conflict occurring over two religious identities including Muslim-Christian in the Central African Republic is the political power struggle preceding over religious identities between Djotodia and Bozize. Identity crisis taking place in society (social friction) has deeply affected the institutional functioning of the state mechanism. Such that, states act based on the inspiration of values produced by social identity. A possible identity crisis occurring in society restricts or completely destroy the ability to act over the certain identity of the state. In this situation, the state loses its ability to produce accurate analysis and rational policies in the domestic and foreign policies. Due to this situation, it leads towards statics and lack of strategic thinking in foreign policy.

There are approximately 358 divided ethnic groups across all African borders. Irrespectively drawn borders of the socio-cultural characteristics of the countries lead to fragmentation of ethnic groups and an unstable civil society. The narrative of ‘nation state’ was entrenched to the African societies, where the observances of the people were determined by the Westerners and that ‘nation state’ was asserted as the best choice for them. The nation-state system was the main trigger of both the institutional and social collapse of African countries. On the other hand, religion, which is a source of sociocultural and structural changes in the social structure, in particular by fulfilling functions such as acquiring legitimacy and mentality, organising, restructuring, decomposing, motivating, creating an identity and shaping personality, became a catalyst for driving social change in all African societies. The Central African Republic is one of the poorest

countries in Africa and fifty percent of the population identified as Christian, fifteen percent as Muslim, and thirty-five as Animist. The Seleka forces, consist of widely Muslims and feel singled out, are especially targeting the Christian population. In response, the Anti-Balaka militants retaliated against the Seleka organisation and imposed violence and brutality on Muslims. Thus, the violence and insecurity scale up in Central Africa.

When we move from the example of the Central African Republic into wide African geography, we can clearly see that Africa has begun to decompose and clash over the ethnic and religious identities. Instead of searching for reasons of this situation within African societies structure or state structure exhibiting bad governance samples, it's necessary to investigate and analyse the reasons by making reference to Africa's colonial past and the West's identity construction and shaping process of Africans. The Westerners, who can shape the African identity, can also easily capture the African's 'state of mind' which determine the domestic and foreign policy inspired by society' identity. West's neo-colonialism understanding has led to a traditional culture in African to evolve into conflicting culture. As long as the Western domination continues over Africa, the clashes of religious and ethnic groups are going to continue as well.